

Bibliography: J. H. Mordtmann in *EL*¹, s.v. GHĀLIB (Turkish translation in *IA*, s.v. GĀLIB); İbrahim Alaeddin Gövsa, *Meshûr Adamlar Ansiklopedisi* (Istanbul 1933-1935). (G. C. MILES)

✕ ISMĀ'IL HAKKI 'ALISHĀN (also 'ALISHĀN-ZĀDE ISMĀ'IL HAKKI, in modern Turkish ISMAIL HAKKI ELDEM), 1871-1944, Turkish writer and diplomat. Educated in the Imperial School of Political Science (*Mülkiye*), he joined the Ministry of Foreign Affairs and served as director of Consular Service and as consul general in Marseilles, Zurich and Munich. Soon after his retirement in 1923, he joined the staff of 'Abd Allāh Djewdet's *İdjtihād* [see DJEWDET] to which he contributed literary, social and economic articles regularly until 1932. He had married 'Azize Hanım, a grand-daughter of the former grand vizier İbrāhīm Edhem Paşa (1818-1893 *q.v.*). İsmā'il Hakkı began his career as writer when still a student and published a number of books and pamphlets and many articles, mainly literary biographies, monographs on literary topics and translations from French literature. In the 1890s he began to publish two series of literary biographies under the general titles *On dördün-djü 'aşır Türk muharrirleri* and *'Othmānî meshâhîr-i üdebâsi*. Only five booklets of about hundred pages each were published: *Ahmed Midhat Efendi* (1308/1892), *Djewdet Paşa* (1308/1892), *Redjâ 'izâde Ekrem Bey* (1308/1892), *Mu'allim Nâdî Efendi* (1311/1895), *Shems ed-Din Sâmî Bey* (1311/1895). These biographies are early examples of modern Turkish literary criticism which remained almost unnoticed as the author did not belong to any active literary grouping of the period. His *Müntahabât-ı terâdjim-i meshâhîr* (1307-1891) is an anthology of French literature in translation made by various Turkish writers. Among his many translations from the French (André Maurois, Pierre Benoit, etc.), his prose rendering of Charles Baudelaire's *Les Fleurs du mal*, *Elem çiçekleri* (Istanbul 1927), helped to make the French symbolist poet a favourite of Turkish poets of the 1930s.

Bibliography: F. E. Karatay, *Istanbul üniversitesi Kütüphanesi Türkçe basmalar alfabe Kataloğu*, Istanbul 1956, i, 183-84; *İdjtihād*, *fas-sim*; *Istanbul Ansiklopedisi*, s.v. (S. H. Eldem); written communication of his son Sadi Eldem, Turkish ambassador in Madrid (1971).

(FAHİR İZ)

✕ ISMĀ'IL HAKKI, SHAYKH ISMĀ'IL HAKKI AL-BRÜSAWÎ or AL-USKUDĀRÎ (1063/1652-1137/1725), Turkish scholar, mystic and poet, born at Aydos near Edirne, where his family had moved after a fire destroyed their house in Istanbul. His *Kitâb al-Silsila* (Ms Beyazid Library No. 3384), the ultimate source for all subsequent biographies, gives his grandfather's name as Bayram Çawuş, the son of Shâh Khudâ-bende, and his father's name as Muştafâ. He lost his mother at an early age and, on the suggestion of Shaykh 'Othmān Faḍlî, was sent to Edirne for his education, where a scholar named 'Abd al-Bākî, relative of the Shaykh, guided his training in grammar, syntax, rhetoric, logic, *fikh*, theology, *tafsîr* and *hadîth*. In the meantime he had acquired a substantial library with the money left to him by his mother. Completing his studies in 1084/1673, he went to Istanbul to attend the lectures of 'Othmān Faḍlî who, after fifteen years' teaching in Filibe, had settled in the capital. 'Othmān Faḍlî initiated the young İsmā'il Hakkî in the order of the Djilwatiyya, of which he was the head. İsmā'il Hakkî also attended the lectures of many other scholars in Istanbul; he learnt Persian and studied the great

masters of Persian literature, particularly 'Aṭṭār, Rûmî, Hâfiz and Djâmî. He also studied calligraphy and music and set to music many hymns of the 11th/17th century mystic Hudâyî [*q.v.*]. In 1086/1675 'Othmān Faḍlî sent him to Üsküb (Skopje) to preach, where he founded a convent of the Djilwatiyya order and married the daughter of Shaykh Muştafâ 'Ushshâkî. There he fought the intolerance and bigotry of ignorant imâms and "apparent" shaykhs for six years. Constantly encouraged by his master's letters, he wrote there his most brilliant sermons (for a good Ms copy of his sermons see: Bayezid library-Veliyeddin No. 1901). İsmā'il Hakkî preached also in Köprülü and Usturumca (Stroumitza); when 'Othmān Faḍlî's representative in Bursa died in 1097/1685, the Master asked him to go there and to become the head of the Djilwatiyya convent. His first years in Bursa coincided with the difficult period after the disastrous Austrian campaign of 1095/1683 and İsmā'il Hakkî had to sell his books to survive. He made occasional journeys to Mecca for the Pilgrimage and to Famagusta in Cyprus to visit his master 'Othmān Faḍlî (who had been exiled there because of his insistent criticism of Ottoman foreign policy) and participated in various campaigns; he resided for a few years in Damascus, and later in Uskûdar, to settle eventually in Bursa (whence his surname Brûsawî). On the death of his master in 1103/1691 he succeeded him as the head of the order. He built a mosque and a convent in Bursa and founded a library to which he left all his books. He died in Bursa in 1137/July 1725 where he is buried in his convent near Tuzpazarı.

İsmā'il Hakkî was one of the most prolific Ottoman scholars. Of his 106 books and pamphlets, 60 are in Turkish, the rest in Arabic. The autograph copies of most of his works are kept in the İsmā'il Hakkî Library in Bursa. He wrote on the whole in comparatively simple Turkish and avoided the flowery style of many contemporaries.

He is the author of the following main works: (1) *Rûh al-bayân*, in 4 volumes, Bülâk 1276, a Qur'ân commentary with, at times, original mystic interpretations; (2) *Rûh al-Mathnawî*, 2 volumes, Istanbul 1287-89, a commentary on the introductory part of Djâlâl al-Din Rûmî's *Mathnawî* on traditional lines; (3) *Farah al-Rûh*, a commentary on Yazîdjîloğlu Mehmed's *Muhammadiyya*, Bülâk 1252; (4) *Sharh-i Pand-i 'Aṭṭār*, a translation with grammatical notes and commentary of Farid al-Din 'Aṭṭār's *Pand-nâma*, Istanbul 1250; (5) *Silsila-i ʿarîkat-i Djilwatiyya*, a treatise on the order, with biographies of the leading shaykhs including his own, Istanbul 1291; (6) *Diwân* followed by *Maḳâlât* in the same volume, Bülâk 1257, Istanbul 1288; (7) *Kanz-i Maḳḳisî*, where he expounds his approach to pantheistic Sûfism, Istanbul 1290; (8) *Tuhfa-i Khalîliyya*, a collection of moral admonitions, Istanbul 1256; (9) *Mi'râdjîyya*, a verse narrative of Muḫammad's ascent to Heaven, Istanbul 1269; (10) *Kitâb al-nalîdja*, his last work, written in 1136/1724, not printed (for a good Ms see Atif Efendi Library, No. 1483). His short commentaries to various poems by Yûnus Emre, Hâdjîdî Bayram and Niyâzi-i Mîşrî are to be found in many *medjîmû'as* containing his various treatises. See bibliography.

Bibliography: Brockelmann, II, 440 and S II, 652; Bursall Tâhir, *Mewlânâ Shaykh İsmâ'il Hakkî al-Djilwâtî*, biographical note with complete bibliography of the author's published and unpublished works, Istanbul 1329; idem, *'Othmānî Mü'ellifleri*, i, 28-32; Mehmed 'Ali 'Aynî, *İsmâ'il Hakkî Brûsawî hakkında bir tedkîk*, Istanbul 1928;

دائرة المعارف بزرگ اسلامی، جلد هشتم، تهران، ۱۳۷۷، ISAM 70902

۶۶۷

اسماعیل حقی

اشاراتی است درباره اعتقادات و تمایلات حلولی او (بستانی، ۳۰۲/۱۳). این کتاب در استانبول (۱۲۹۰ق/۱۸۷۳م و ۱۳۰۷ق/۱۸۹۰م و ۱۹۶۷م) به چاپ رسیده است.

۲۰. معراجیه، قصیده‌ای است در وصف معراج پیامبر اکرم (ص)، استانبول، ۱۲۶۹ق/۱۸۵۲م.

۲۱. مقالات، که همراه دیوان او در بولاق (۱۲۵۷ق) چاپ شده است.

۲۲. النجاة، استانبول، ۱۲۹۰ق/۱۸۷۳م.

ب - خطی: شماری از تألیفات اسماعیل حقی بروسوی به صورت نسخه‌های خطی در کتابخانه‌های ترکیه، کشورهای اروپایی و مصر موجود است، از جمله: اوراد (برنباخ، 380: GAL, S, I/353); تأویل سورة الزلزلة، که به مناسبت زلزله‌ای که در ۱۱۲۲ق در مصر رخ داد، تألیف شده است؛ تمام الفيض؛ شرح علی تفسیر الجزء الاخير للفاضی [بیضاوی]؛ رساله الجامعة فی مسائل النافعة؛ رساله الحضرات؛ شرح اعانة الراغبین فی الصلاة و السلام علی افضل المرسلین؛ شرح العطاء لاهل الغطاء؛ مجموعه یا مجموعه الفوائد، که شامل ۱۱ رساله است (نک: تیموریه، ۷۴/۱، ۱۶۴؛ هوتسما، 72؛ کوت، 87-85/I؛ بغدادی، ۲۱۹/۱-۲۲۰؛ کحاله، ۲۲۶/۲؛ برنباخ، همانجا؛ GAL, II/581; GAL, S, I/788, II/653).

ج - آثار یافت نشده: برخی از عناوینی که اسماعیل حقی در مقدمه تفسیر روح البیان (۴۶/۱) ذکر کرده است، در فهرست آثار یاد شده از او دیده نمی‌شود، از جمله: شرح آداب، شرح نخبه الفكر (مجموعه‌ای از اصول حدیث)، نقد الحال، کتاب الحق الصریح و الكشف الصحیح، شرح تفسیر الفاتحة و جز آنها. ظاهراً شرح مختصری نیز بر برخی از اشعار عارفان ترک از جمله یونس امره، حاجی بیرام ولی و نیازی مصری داشته است که در بسیاری از مجموعه‌ها به چشم می‌خورد (نک: EI²).

مآخذ: اسماعیل حقی، تفسیر روح البیان، بیروت، ۱۴۰۵ق/۱۹۸۵م؛ بستانی؛ بغدادی، هدیه؛ تیموریه، فهرست؛ رفت افندی، احمد، لغات تاریخیه و جغرافییه، استانبول، ۱۲۹۹ق؛ زرکلی، اعلام؛ سرکیس، یوسف البان، معجم المطبوعات العربیه و المغربیه، قاهره، ۱۹۲۸م؛ کحاله، عمر رضا، معجم المؤلفین، بیروت، ۱۹۵۷م؛ مدرس، محمدعلی، ریحانة الادب، تبریز، ۱۳۴۶ش؛ معلم ناجی، عمر، اسامی، استانبول، ۱۳۰۸ق؛ واندیک، ادوارد، اکتفاء القنوع، قاهره، ۱۸۹۶م؛ نیز:

Berenbach, J., «Verzeichnis der neuerworbenen orientalischen Handschriften...», ZDMG, 1966, vol. XCI; EI²; GAL; GAL, S; Houtsma, M. Th., Catalogue d'une collection de manuscrits arabes et turcs, Leiden, 1886; Kut, G., Tercüman gazetesi kütüphanesi türkçe yazmalar kataloğu, Istanbul, 1989; Özege, M. S., Eski harflerle basılmış türkçe eserler kataloğu, Istanbul, 1975; Türk ansiklopedisi, Ankara, 1972; Türk dili ve edebiyatı ansiklopedisi, Istanbul, 1982; Yeni Türk ansiklopedisi, Istanbul, 1985.

حسین لاشیء

اسماعیل حقی عالیشان (۱۲۸۸-۱۳۶۳ق/۱۸۷۱-۱۹۴۴م)،

ادیب، سیاستمدار، زندگی نامه‌نویس و مترجم معاصر ترک. نام او با پسوند الدم نیز آمده است (نک: اوزگه، III/1351؛ «دائرة المعارف

تأویلات صوفیانه. این کتاب بارها به چاپ رسیده است: بولاق، ۱۲۵۵ق، ۱۲۶۴ق، ۱۲۷۶ق، ۱۲۷۸ق؛ قاهره، ۱۲۸۵ق؛ استانبول، ۱۳۰۶ق؛ بیروت، ۱۴۰۵ق/۱۹۸۵م. تفسیر سورة واقعه نیز جداگانه در استانبول (۱۳۱۸ق)، به چاپ رسیده است. از این تفسیر گزیده‌ای با عنوان تلخیص البیان توسط محمد نوری قادری موصلی و گزیده دیگری با عنوان ریحانة الاخوان المقطوفة من ریاض الجنان المنقولة من تفسیر روح البیان توسط مصطفی صبری رشیدی ترتیب یافته است (GAL, S, II/652-653).

۵. الحجة البالغة، استانبول، ۱۲۹۱ق/۱۸۷۲م.

۶. الخطاب، استانبول، ۱۲۵۶ق/۱۸۴۰م و نیز ۱۹۷۶م.

۷. دیوان شعر، که نخست در بولاق (۱۲۵۷ق/۱۸۴۱م) همراه با مقالات، و سپس در استانبول (۱۲۸۸ق/۱۸۷۱م) به چاپ رسیده است.

۸. رساله حسینیه، که جزء آثار چاپ شده از آن یاد شده، اما محل و تاریخ چاپ آن مشخص نشده است (نک: اوزگه، III/1474).

۹. رشحات عین الحیات، استانبول، ۱۸۷۴م.

۱۰. روح المثنوی، شرح و تعلیقاتی است بر مثنوی مولوی، در دو جلد، استانبول، ۱۲۸۷-۱۲۸۹ق/۱۸۷۱-۱۸۷۳م.

۱۱. سلسله طریقت جلوتیه (یا جلواتیه)، که به الطریقه نیز معروف است، شرح احوال مشایخ سلسله جلوتیه نیز در آن آمده است، استانبول، ۱۲۹۱ق/۱۸۷۴م.

۱۲. شرح الاربعین، یا شرح اربعین حدیثاً. این اثر شرحی است بر الاربعون حدیثاً اثر محیی الدین نووی (GAL, S, I/684) که در برخی منابع آن را به همین مناسبت الاربعون حدیثاً نامیده‌اند (نک: واندیک، ۱۳۵؛ سرکیس، ۴۴۱/۱). این کتاب چندین بار به چاپ رسیده، از جمله در استانبول، ۱۲۵۳ق/۱۸۳۷م و نیز در ۱۸۴۱م و ۱۳۱۷ق/۱۸۹۹م.

۱۳. شرح پند عطار، ترجمه و شرحی است بر پند نامه منسوب به عطار نیشابوری که در بولاق (۱۸۳۲م) و در استانبول (۱۲۵۰ق/۱۸۳۴م و ۱۲۸۷ق/۱۸۷۰م) به چاپ رسیده است.

۱۴. شرح شعب الایمان، استانبول، ۱۳۰۴ق/۱۸۸۷م.

۱۵. شرح فصوص الحکم ابن عربی و ترجمه آن. اسماعیل حقی این اثر را به ترکی و عربی تألیف کرده است. نخست در بولاق (۱۲۵۲ق/۱۸۳۲م) چاپ شد. ترجمه‌ای از آن به انگلیسی توسط بولنت رثوف انجام گرفته که در استانبول (۱۹۸۹م) به چاپ رسیده است.

۱۶. شرح الکبائر، استانبول، ۱۲۵۷ق/۱۸۴۱م.

۱۷. فرح الروح فی شرح المحمدیه، که به شرح محمدیه نیز معروف است (نک: معلم ناجی، ۵۹؛ مدرس، ۵۵/۲)، شرحی است بر محمدیه

یازجی اوغلی. این کتاب در بولاق (۱۲۵۲ق/۱۸۳۶م و ۱۲۵۸ق/۱۸۴۲م)، استانبول (۱۲۵۸ق) و لیدن به کوشش نیکلسن (۱۹۲۵م)، به چاپ رسیده است.

۱۸. الفروق، استانبول، ۱۲۵۱ق.

۱۹. الكنز المخفی، درباره اندیشه‌های عرفانی نویسنده و متضمن

Kitap ve Kitapçılık

NO. 11 Ocak 1936

DÜN VE YARIN

Bu irfan hazinesine abone olmak için kolaylıklar

İki yıldır, Türkiyenin her yerinde bütün kitapçılar da "Dün ve Yarın," neşriyatını görüyorsunuz; iki yıldır, memleketin fikir hayatına önemli bir hizmet olmak üzere muntazaman çıkarılan Dün ve Yarın kitapları, işte artık herkes teslim ediyor ki bir irfan hazinesidir.

Memlekette okuma hevesini yaymak ve kitap tedarikini kolaylaştırmak bu neşriyatın başlıca hedeflerinden olduğu için her keseye elverişli ve pratik bir abone usulü konulmuştur. Birinci kitaptan on birinci kitaba kadar olan on ciltlik birinci serinin abonesi 636 kuruştur; bunun 236 kuruşu peşin verilir ve ondan sonra her ay bir lira ödenir.

On birinci kitaptan yirmi birinci kitaba kadar olan on ciltlik ikinci serinin abonesi 504 kuruştur; 204 kuruşu peşin verilir ve ondan sonra her ay bir lira ödenir.

Yirmi birinci kitaptan otuz birinci kitaba kadar olan on ciltlik üçüncü serinin abonesi 532 kuruştur; 232 kuruşu peşin verilir, ondan sonra her ay bir lira verilir.

Otuz birinci kitaptan kırk birinci kitaba kadar olan on ciltlik dördüncü serinin abonesi 520 kuruştur. 220 kuruşu peşin verildikten sonra her ay bir lira ödenir.

Beşinci seriden şimdiye kadar sekiz kitap çıkmıştır; bu seri bu ay içinde tamamlanacaktır. Beşinci serinin abone fiyatını gelecek sayımızda bildireceğiz.

Beş seriye birden abone olmak isteyenler için de ayrıca kolaylıklar gösterilir, bunu da gelecek sayımızda yazacağız. Dün ve Yarın neşriyatına abone olmak için **VAKIT** Yurduna müracaat ediniz.

Dün ve Yarın Neşriyatı **ELDEM, İsmail Hakkı**

Public

İsmail Hakkı Alişanın Dilimize Kazandırdığı Eserler

AİLE ÇEMBERİ, Andrée Maurois' - [çirecekleri hayat hakkında onunla anlaşamaz. Bu sırada babası ölür. Annesi aşıkının yanındadır. Avdetinde ölünün bulunduğu odaya girmek isteyince Döniz ile iki kız kardeşinin kol-larını gerek yolunu kestiklerini ve Döniz'in girmeyeceksiniz dediğini işiterek şaşalar.

I. H. ALIŞAN

1873 yılı şubatında doğmuştur. Mülkiye Mektebinden mezundur. 1908 de Marsilya, başşehbenderli-ğine tayin olunarak umumi harbe kadar orada bulunmuştur. Harici yede şehbenderlik işleri müdürlü-ğünü yapmış, son memuriyeti olan Münih başşehbenderliğinden teka-ütlüğünü isteyerek çekilmiştir.

Vaktiyle Mektep mecmuasını Halit Ziya, Mehmet Rauf, Necip, Asım, Cenap Şehabeddin, Süley-man paşa zade Sami, Hüseyin Si-ret, Velet Çelebi, Müstecabi zade İsmet ve Andelibin yardımlarını temin ederek çıkarmıştır.

Sevdayı hazan isimli şiir mec-muası ile on dördüncü asrın Türk muharrirleri ve muasır şairlerimiz adı altında tenkide dair bazı eser-ler neşretmiştir. Birçok tercümele-ri arasında G. Lagson'un beş cild-lik Fransız edebiyatı tarihi isimli eseri henüz basılmamıştır. Bodle-rin Elem çiçekleri isimli şiir mec-muasile Verlenin ve Müssenin şiir-lerini dilimize çevirmiştir. Son za-manda Şekspir Külliyyatını tercü-me etmektedir. Bunlardan Romeo Jüliyet, Hamlet, Makbet, Otello, Kral Lir, Fırtına hazırdır.

Alişan zade yüksek kültür sahi-bi, değerli, baştan başa öğülecek bir zattır.

onun metresi olur ancak birlikte ge-| bulunan kocası avdet eder. kadın hi-